

УДК 378:13(045)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/37-3-45>

Олена ШКОЛА,

orcid.org/0000-0003-3013-0423

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри фізичного виховання

Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
(Харків, Україна) *alesikk1974@gmail.com*

Валерій ЖАМАРДІЙ,

orcid.org/0000-0002-3579-6112

доктор педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри фізичного виховання та охорони здоров'я, фізіотерапії,
ерготерапії зі спортивною медициною та фізичною реабілітацією

Полтавського державного медичного університету

(Полтава, Україна) *shamardi@ukr.net*

Оксана ГОРДІЄНКО,

orcid.org/0000-0003-3207-8497

старший викладач кафедри фізичної терапії та ерготерапії,

заступник декана з освітньої та виховної роботи факультету фізичної культури та спорту

Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

(Полтава, Україна) *ksanagord@ukr.net*

ОСОБЛИВОСТІ БАГАТОСТУПЕНЕВОЇ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Підготовка фахівців в Україні протягом тривалого часу була проведена системою «заклад загальної середньої освіти – коледж – заклад вищої освіти». Перехід до ринкової економіки, зміна умов праці та виробництва вимагають реалізації нової системи освіти. Тому стаття присвячена фаховій підготовці вчителів фізичної культури в умовах багатоступеневої освіти.

Метою статті є визначення особливостей в організації навчання та якості фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі багатоступеневої освіти.

На основі науково-методологічного аналізу визначених проблем отримано висновки щодо сутності питання про фахову підготовку майбутніх викладачів фізичної культури та розроблено інтегровану структурно-функціональну модель оптимізації цієї підготовки під час навчання у ЗВО. Оптимізація фахової підготовки – це навмисний вибір викладачами найкращого варіанту навчання, який забезпечує певний час, максимальний результат та відповідає потребам суспільства щодо підготовки фахівців. Створена модель навчання складається з двох компонентів, які взаємопов'язані та доповнюють оптимізацію наукової організації педагогічної роботи й освітнього процесу майбутніх викладачів фізичної культури. Критеріями оптимізації фахової підготовки майбутніх викладачів фізичної культури є: максимальна ефективність, дотримання гігієнічних стандартів витрат часу та максимальне дотримання результатів соціально пов'язаних цілей, установлених до закладів загальної середньої освіти. Таким чином, фахова підготовка майбутніх учителів фізичної культури є складною, багатогранною системою, яка спрямована на здобуття та розвиток достатнього для продуктивної професійної діяльності рівня компетентності в процесі багатоступеневого навчання у закладах вищої освіти і практичній діяльності.

Ключові слова: вчитель фізичної культури, ступені освіти, заклади освіти.

Olena SHKOLA,

orcid.org/0000-0003-3013-0423

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor;

Head of the Department of Physical Education

Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council

(Kharkiv, Ukraine) *alesikk1974@gmail.com*

Valerii ZHAMARDIY,*orcid.org/0000-0002-3579-6112*

*Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Physical Education and Health, Physiotherapy, Occupational
Therapy with Sports Medicine and Physical Rehabilitation
Poltava State Medical University
(Poltava, Ukraine) shamardi@ukr.net*

Oksana GORDIENKO,*orcid.org/0000-0003-3207-8497*

*Senior Lecturer at the Department of Physical Therapy and Occupational Therapy,
Deputy Dean for Educational Work of the Faculty of Physical Culture and Sports
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»
(Poltava, Ukraine) ksanagord@ukr.net*

FEATURES OF MULTI-STAGE PROFESSIONAL TRAINING OF PHYSICAL CULTURAL TEACHERS

The training of specialists in Ukraine for a long time was carried out by the system: the institution of general secondary education, college, institution of higher education, postgraduate student, doctor of philosophy, doctor of sciences. The transition to a market economy, changing working conditions and production requires the implementation of a new education system. Therefore, the article is devoted to professional training of a teacher of physical culture in a multi-level education.

The purpose of the article is to determine the features in organizing the training and quality of professional training of future teachers of physical culture in the system of multi-stage education.

Based on the scientific and methodological analysis of the defined problems, conclusions were obtained on the essence of the issue of professional training of future teachers of physical culture and an integrated structural and functional model of optimization of this training was developed during studying. Optimization of professional training is a deliberate choice of teachers of the best learning option, which ensures a certain time, the maximum result and meets the needs of the society regarding the preparation of specialists. The established model of training consists of two components that are interconnected and complemented by optimizing the scientific organization of pedagogical work and the educational process of future teachers of physical culture. The criteria for optimizing the professional training of future teachers of physical culture are: maximum efficiency, observance of hygienic standards of time expenditures and maximum observance of the results of socially related goals established in institutions of general secondary education. Thus, professional training of future teachers of physical culture is a complex multifaceted system aimed at obtaining and developing sufficient for productive professional activities in the process of multi-stage training in higher education institutions and practical activities.

Key words: *teacher of physical culture, degree of education, educational institutions.*

Постановка проблеми. За роки незалежності України визначено нові пріоритети розвитку освіти, і, відповідно, розпочався новий складний процес її модернізації з урахуванням потреб сучасного суспільства. Інтеграція України в європейський та світовий простір актуалізує завдання підготовки нової генерації вчителів.

Підготовка фахівців в Україні протягом тривалого часу проводилася за системою «середня школа – коледж – технікум – інститут – аспірантура – докторантура – курси підвищення кваліфікації» тощо. Перехід до ринкових відносин, зміна умов праці та виробництва вимагають упровадження нової системи освіти (О. Тимошенко, 2008; Л. Сущенко, 2004; Н. Ничкало, 2000 та ін.). У побудові ступеневої системи освіти України використано Закон України «Про освіту» і Міжнародна стандартна класифікація освіти.

Ступенева система освіти в Україні здійснюється за різними за змістом і тривалістю навчання послідовними освітніми і основними освітньо-професійними програмами з професійного напрямку. Перспективним напрямом розвитку освіти в Україні є також створення системи закладів, поєднаних спільною метою, що визначається «Положенням про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу професійну освіту)» та про нормативне і навчально-методичне забезпечення підготовки фахівців із вищою освітою тощо.

Концептуальні положення щодо змісту й організації професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти базуються на засадах Конституції України, законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття»), Національної доктрини роз-

виту освіти, Болонської декларації, Євросоюзу, рекомендаціях ЮНЕСКО, які наголошують на необхідності фундаменталізації, неперервності, диверсифікації й гнучкості, прогностичності, доступності, відкритості, гуманістичної спрямованості фізкультурної освіти.

Сьогодні в Україні відбувається становлення нової освітньої системи, тому особливого значення набуває проблема якості освіти, яка стала наріжним каменем у реформуванні національних освітніх систем як в Україні, так і за кордоном.

Згідно з Національною доктриною розвитку освіти, головне завдання державної політики в галузі освіти України – забезпечення якості професійної освіти й її постійне підвищення відповідно до демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень. Виняткового значення набуває фахова підготовка майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти, де забезпечується не лише спрямування освітнього процесу на озброєння майбутніх фахівців спеціальними знаннями, вміннями і навичками, а й розвиток багатоступеневої професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури (Г. Балахнічова та ін., 2008; О. Школа, Д. Сичов, 2016 та ін.).

Актуальність і доцільність дослідження проблеми багатоступеневої підготовки вчителя фізичної культури у сучасних умовах зумовлені необхідністю подолання суперечностей, які виникають між: вимогами інформаційного суспільства до професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту й їхньою кваліфікацією відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня; процесами демократизації і гуманізації педагогічної науки і практики щодо забезпечення відповідної фізкультурної освіти й їх відображенням у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури; потребами педагогічної науки і практики в урахуванні становлення й розвитку вітчизняної багатоступеневої системи професійної підготовки майбутніх викладачів фізичної культури, зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту і недостатнім їх осмисленням й узагальненням у педагогічній науці; масовістю підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту та індивідуально-творчим характером їхньої професійної діяльності в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу.

Аналіз досліджень. Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з проблем професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання засвідчує, що дослідженню окремих

питань даної проблеми приділялася значна увага вітчизняних науковців (О. Тимошенко, 2008; Л. Суценко, М. Маліков, 2004; О. Школа, 2019 та ін.).

Незважаючи на наявність значної кількості психолого-педагогічних досліджень, проблему багатоступеневої підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах недостатньо досліджено в теоретико-методологічному аспекті. Поза увагою дослідників залишилися концептуальні ідеї щодо багатоступеневої підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти.

Ураховуючи соціальну значущість якісної фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури, необхідність зміцнення позицій України на міжнародній арені, формування здорового способу життя населення та актуальність проблеми, було визначено, що існує недостатня теоретична розробленість цього питання.

Мета статті – визначення особливостей в організації навчання та якості фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі багатоступеневої освіти.

Згідно з метою дослідження, визначено завдання:

1. Узагальнити теоретичні знання щодо формування професійно-особистісних якостей майбутніх учителів фізичної культури в процесі багатоступеневої освіти.

2. Виявити й охарактеризувати основні періоди становлення й розвитку вітчизняної багатоступеневої системи фахової підготовки вчителів фізичної культури в Україні.

Об'єкт дослідження – багатоступенева фахова підготовка майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні засади організації та якості навчання під час багатоступеневої фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти.

Методи дослідження: аналіз спеціальних та наукових літературних джерел; соціологічний аналіз; моделювання; педагогічний експеримент.

Дослідження проводилося на базах Харківського фахового педагогічного коледжу та Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Гіпотеза дослідження базувалася на тому, що фахова підготовка майбутніх учителів фізичної культури набуває ефективності, якщо: теоретико-методологічні засади їх багатоступеневої підготовки будуються з урахуванням історичного

вітчизняного і зарубіжного досвіду фахової підготовки вчителів фізичної культури і відповідно до особистісно орієнтованої парадигми освіти; її результатом і метою є формування смислової парадигми особистості майбутніх учителів фізичної культури; технології її реалізації зорієнтовано на побудову індивідуальних траєкторій розвитку здобувачі вищої освіти, задоволення індивідуальних освітніх потреб та стимулювання їх зростання з опорою на прагнення особистості майбутнього вчителя фізичної культури до професійних самовизначення, самореалізації та самоактуалізації впродовж життя.

Виклад основного матеріалу. У педагогічному експерименті брали участь здобувачі вищої освіти I курсу коледжу та академії, які за станом здоров'я віднесені до основної медичної групи. Із ними проводилося анкетування щодо форм організації занять на різних рівнях підготовки, умов їх проведення, успішності навчання вибраної професії тощо.

Було організовано дві групи: контрольну та експериментальну, по 30 осіб у кожній. Оцінювалася їхня готовність до професійної діяльності, що планується здійснювати за розробленими критеріями: мотиваційним (інтерес до навчання з використанням різних сучасних педагогічних технологій), когнітивним (знання, вміння та навички) та діяльнісним (розвиток ключових компетентнос-

тей і наскрізних умінь здобувачів вищої освіти, здатність до самоосвіти і командної роботи, самореалізація).

У результаті експерименту було створено комплексну модель фахової підготовки вчителя фізичної культури в закладах вищої освіти (рис. 1).

Порівняльний експеримент також виявив відмінності між показниками ефективності рівня знань та вмінь здобувачів вищої освіти контрольної та експериментальної груп. Значущість різниці цих показників оцінювалася за допомогою t-критерію Стьюдента.

Висновки. Таким чином, фахова підготовка майбутніх учителів фізичної культури є складною, багатогранною системою, яка спрямована на здобуття та розвиток достатнього для продуктивної професійної діяльності рівня компетентності в процесі багатоступеневого навчання в закладах вищої освіти і практичної діяльності.

За отриманими результатами було визначено таке: 1) розкрито сутність питання щодо фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури та розроблено комплексну структурно-функціональну модель оптимізації фахової підготовки вчителя фізичної культури в закладах вищої освіти; 2) під оптимізацією фахової підготовки було зазначено цілеспрямований вибір викладачами найкращого варіанту побудови освітнього процесу, який забезпечує за певний час максимальний результат,

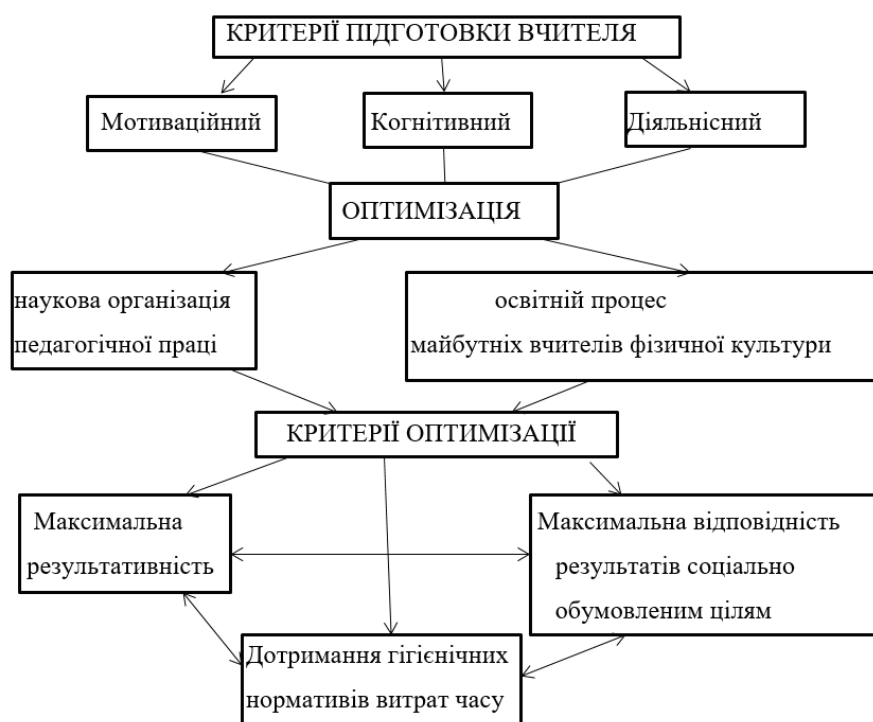

Рис. 1. Структурно-функціональна модель фахової підготовки вчителя фізичної культури

що відповідає потребам суспільства стосовно підготовки вчителів фізичної культури; 3) створено модель фахової підготовки вчителів фізичної культури, що складається з двох компонентів, які взаємопов'язані між собою і доповнюють один одного (оптимізація наукової організації педагогічної праці й оптимізація освітнього процесу майбутніх учителів фізичної культури); 4) до критеріїв оптимізації фахової підготовки майбутніх вчителів фізичної культури віднесено: максимальну резуль-

тативність, дотримання гігієнічних нормативів витрат часу та максимальну відповідність результатів соціально зумовленим цілям, які поставило суспільство перед закладами вищої освіти.

Подальше дослідження планується провести щодо питання з управління фаховою підготовкою майбутніх учителів фізичної культури в системі багатоступеневої освіти як одного з чинників оптимізації навчання в сучасному закладі вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балахнічова Г., Завадська Л., Заремба Л. Технологія професійного формування майбутнього вчителя фізичної культури. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2008. Т. 1. С. 138–142.
2. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта: міжнародний аспект. *Матеріали Міжнар. наук. конф. «Творча особистість у системі неперервної професійної освіти»* / за ред. С. О. Сисоєвої, О. Г. Романовського. Харків : ХДПУ, 2000. С. 54–80.
3. Сущенко Л., Маліков М. Про педагогічні технології, спрямовані на особистісно орієнтований підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету*. 2004. № 4. С. 121–124.
4. Тимошенко О. В. Оптимізація професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури : монографія. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. 421 с.
5. Школа О. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичної культури до освітньої діяльності в закладах середньої освіти. *Influence of scientific achievements in education on the development of modern society: conference proceedings. International scientific and practical conference, Vilnius, 26–27.04.19*. Vilnius : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. P. 85–88.
6. Школа О. М., Сичов Д. В. Умови підготовки вчителя фізичної культури на різних ступенях освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт»*. 2016. Вип. 4(74)16. С. 132–134.

REFERENCES

1. Balakhnichova H., Zavadaska L., Zarembo L. Tekhnolohiia profesiinoho formuvannia maibutnoho vchytelia fizychnoi kultury [Technology of professional formation of the future teacher of physical culture]. *Fizychnne vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi*. 2008. T. 1. S. 138-142. [in Ukrainian]
2. Nychkalo N. H. Neperervna profesiina osvita: mizhnarodnyi aspekt [Continuous Professional Education: International Aspect]: materialy Mizhnar. nauk. konf. «Tvorcha osobystist u systemi neperervnoi profesiinnoi osvity» / Za red. S. O. Sysoievoi, O. H. Romanovskoho. Kharkiv: KhDPU, 2000. S. 54-80. [in Ukrainian]
3. Sushchenko L., Malikov M. Pro pedahohichni tekhnolohii, spriamovani na osobystisno oriietovanyi pidkhdid do profesiinnoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv fizychnoho vykhovannia ta sportu [About pedagogical technologies aimed at a personally oriented approach to professional training of future specialists of physical education and sports]. *Naukovi zapysky Ternopil'skoho derzh. pedah. un-tu*. 2004. № 4. S. 121-124. [in Ukrainian]
4. Tymoshenko O. V. Optymizatsiia profesiinnoi pidhotovky maibutnikh vchyteliv fizychnoi kultury: monohrafiia [Optimization of professional training of future teachers of physical culture]. K.: NPU imeni M. P. Drahomanova, 2008. 421 s. [in Ukrainian]
5. Shkola O. Profesiina pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv fizychnoi kultury do osvithnoi diialnosti v zakladakh serednoi osvity []. *Influence of scientific achievements in education on the development of modern society: conference proceedings [Professional training of future specialists of physical culture to educational activities in secondary education institutions]. International scientific and practical conference (Vilnius, 26 – 27.04.19 r.)*. Vilnius: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. R. 85-88. [in Ukrainian]
6. Shkola O. M., Sychov D. V. Umovy pidhotovky vchytelia fizychnoi kultury na riznykh stupeniakh osvity [Terms of preparation of a teacher of physical culture at different degrees of education]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Ser. 15 : Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury / Fizychna kultura i sport : zb. nauk. prats / za red. H. M. Arziutova*. Kyiv: Vyd – vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2016. Vyp. 4(74)16. S. 132-134. [in Ukrainian]